

LUNDS UNIVERSITET
Musikhögskolan i Malmö

EXAMENSARBETE
Höstterminen 2010
Läroutbildningen i musik
Veronica Sekander

På neutral mark?
En studie om flöjtpedagogers tankar kring genus i musik- och
kulturskolan

Handledare: Ylva Hofvander Trulsson

Abstract

The study aims to examine the uneven gender distribution amongst flute students in the municipal music schools, and the factors that create and maintain this distribution. It describes, from the flute teacher's perspective, what factors that are significant in creating and maintaining this distribution. Furthermore the student basis is described from the flute teacher's perspective. The teachers discuss the value of a more equal gender distribution. They also debate how they, and their schools, position themselves with regard to working for a more equal gender distribution.

The empirical background material consists of interviews with four flute teachers working in the Swedish municipal music school. The theoretic background focuses on research about the municipal music school's role in society, music studies in a socio-cultural context and equality and gender in a school environment.

The results show that the flute today is considered a "girl instrument". As such, it becomes more difficult for it to attract boys to the instrument. It also appears that parents and the social environment are significant for children's music making and choice of instrument. The results also show that the teachers see a value in making the gender distribution more equal. At the same time, the interviews indicate that the teachers are in doubt about actively working for any change in the municipal music school.

Keywords: Municipal music school, gender, flute, social environment, recruiting, instrumental teaching

Sammanfattning

Studien syftar till att undersöka den ojämna könsfördelningen bland flöjtstudenter i musik- och kulturskolan, samt vilka faktorer som skapar och upprätthåller denna fördelning. Fyra flöjtpedagoger berättar om sina perspektiv på valet av instrument. Vidare beskrivs elevunderlaget ur ett lärarperspektiv. Pedagogerna resonerar kring värdet av en jämnare könsfördelning. De diskuterar även hur de själva, och den egna musik- och kulturskolan, förhåller sig till att arbeta för ett utjämnande av könsfördelningen på flöjt.

Studiens empiriska underlag består av fyra kvalitativa intervjuer med flöjtpedagoger anställda vid en musik- eller kulturskola i Sverige. Det teoretiska underlaget utgörs av forskning som belyser musik- och kulturskolans roll i samhället, musikstudier i en sociokulturell kontext och jämställdhetsarbete och genus i skolmiljö.

Studiens resultat visar att tvärflöjt idag är att betrakta som ett ”tjejinstrument” och att det i egenskap av ”tjejinstrument” lockar få pojkar. Det framkommer också att föräldrar och den sociala miljön har betydelse för barnens musicerande och instrumentval. Resultaten visar även att pedagogerna ser vinster i att jämna ut könsfördelningen, men ställer sig osäkra inför att arbeta aktivt i musik- eller kulturskolan för att uppnå en förändring.

Sökord: Musikskola, kulturskola, genus, tvärflöjt, social miljö, rekrytering, instrumentalundervisning

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Syfte	3
2.1. Forskningsfrågor	3
3. Teoretisk bakgrund/tidigare forskning	4
3.1. Musik- och kulturskolan i mediasamhället	4
3.1.1. En ny musik- och kulturskola	4
3.1.2. Populärmusik som motivatör	5
3.1.3. Instrument och genre	5
3.1.4. Kulturskole-elevens intresse	6
3.1.5. En musikskola för alla	6
3.1.6. Ett offer på marknadsestetikens altare	7
3.2. Musik och kön	8
3.2.1. Genus	9
3.2.2. Kön	10
3.2.3. Föräldrarnas roll i barnens musikutövande	10
3.2.4. Föräldrar och barn med utländsk bakgrund	11
3.2.5. En heterogen skola	11
3.2.6. Kvinnlig eller manlig lärare spelar ingen roll	12
4. Metod	13
4.1. Metodologi	13
4.1.1. Kvalitativ och kvantitativ metod	13
4.1.2. Hermeneutik	14
4.1.3. Generaliserbarhet	15
4.1.4. Val av informanter	15
4.1.5. Datainsamlingen	16
4.2. Design	17
4.2.1. Informanterna	17
4.2.2. Intervjuerna	17
4.2.3. Etiska överväganden	18
4.2.4. Analys	18
5. Resultat	20
5.1. Att välja instrument	20
5.1.1. Pedagogernas egna instrumentval	20
5.1.2. Föräldrars påverkan av instrumentval	21
5.1.3. Den sociala miljöns betydelse för instrumentval	22
5.1.4. Lärarnas bild av ”flöjteleven”	23
5.1.5. Förebildens betydelse för instrumentval	23
5.2. Har kön någon betydelse?	24
5.2.1. En individanpassad verksamhet	24
5.2.2. Status med instrumentet	25
5.3. Musik- och kulturskolans uppdrag	27
5.3.1. Att diskutera könsaspekten	27

5.3.2. Yrkesroll och privat roll.....	28
5.3.3. En prioriteringsfråga	29
6. Resultatdiskussion	30
6.1. Instrument och kön	30
6.1.1. Varför vill pojkar inte spela tvärflöjt	30
6.1.2. Föräldrarna och den sociala miljöns betydelse för barnens musicerande.....	32
6.1.3. Tvetydigheten i fråga om elevunderlag	33
6.1.4. Manlig eller kvinnlig flöjtlärare – spelar det någon roll?	34
6.2. Genusarbete i musik- och kulturskolan	35
6.2.1. På neutral mark	36
6.2.2. Yrkesrollen och den privata rollen.....	37
6.2.3. Musikskolans uppdrag	37
6.3. Fortsatt forskning	39
6.4. Kritik mot studien	39
7. Referenser	41
7.1 Litteratur.....	41
7.2 Internet	42
Bilagor	43

1. Inledning

Imorse, 7 september 2010, läste jag en artikel i Sydsvenskan om en mamma som i så stor utsträckning som möjligt försökte uppfostra sitt barn könsneutralt (www.sydsvenskan.se, 2010-09-07). Artikeln ledde till många upprörda, såväl som uppmuntrande kommentarer på tidningens hemsida. Mamman ville att hennes barn skulle ha möjlighet att göra sina egna val i livet utan att påverkas av det vi kallar genus. Genus kan beskrivas som samhällets uppfattning om vad som är kvinnligt respektive manligt beteende, kvinnliga respektive manliga egenskaper eller yrkesval (Tallberg Broman, 2002). Eller varför inte manliga och kvinnliga instrumentval?

Instrument och genre i förhållande till kön är något som intresserar mig och något jag funderat över. Jag började spela tvärflöjt i musikskolan som elvaåring. Alla flöjtelever jag mötte i ensembler och orkestrar var flickor. Jag minns tydligt att jag i ett sammanhang, när min orkester spelade tillsammans med en orkester från annan ort, träffade en pojke som spelade flöjt. Jag minns inte hur jag reagerade, men att minnet fortfarande är starkt tyder på att jag upplevde det som något ovanligt. Då jag under min utbildning till flöjt- och ensemblepedagog varit på praktik i kultur- och musikskolan samt på estetiska gymnasieprogram har jag observerat att förhållandet är det samma som jag själv minns från musikskolan. Det är nästan bara flickor som spelar flöjt. Även på musikhögskolan har jag observerat en uppdelning av kön i förhållande till instrument, men även till genre. Kvinnliga studenter dominerar även här på tvärflöjt, även om antalet manliga flöjtstudenter procentuellt sätt är större på musikhögskolan än på musik- och kulturskolan. Som blivande flöjtpedagog ställer jag mig själv frågan; hur ska jag hantera den ojämna könsfördelningen på mitt instrument?

Är det viktigt att diskutera och arbeta med genus i musik- och kulturskolan, eller sträcker detta sig bortom gränserna för musik- eller kulturskollärarens uppdrag? Vad tänker de flöjtpedagoger som är aktiva på fältet idag?

Genom denna studie hoppas jag kunna besvara min egen fråga. Jag hoppas även kunna bidra till en ökad förståelse kring musik- och kulturskolans ojämna könsfördelning över instrument, samt för vilka faktorer som skapar och upprätthåller denna fördelning. Detta försöker jag uppnå genom att från aktiva flöjtpedagogers perspektiv beskriva synen på könsfördelningen,

hur könsfördelningen upplevs påverka verksamheten och vad man tror har betydelse för barnens instrumentval och musicerande.

2. Syfte

Studien syftar till att undersöka hur de intervjuade flöjtpedagogerna beskriver sin verksamhet med fokus på könsperspektiv.

2.1. Forskningsfrågor

Följande forskningsfrågor har legat till grund för studien:

Hur resonerar flöjtpedagogerna kring elevernas könsfördelning?

Hur ser flöjtpedagogerna på att arbeta för en jämn könsfördelning?

3. Teoretisk bakgrund/tidigare forskning

I följande kapitel presenteras tidigare forskning som berör ämnet för studien. Delar av den forskning som här belyses ligger till grund för studien och kan ses som det arbetet bygger vidare på och utvecklar. Andra delar av forskningsöversikten bidrar till ökad förståelse för de resultat som presenteras i min studie.

3.1. Musik- och kulturskolan i mediasamhället

I följande avsnitt beskrivs musik- och kulturskolans verksamhet och hur den förändrats. Verksamheten betraktas ur mediasamhällets perspektiv, där populärkultur har stort inflytande på barn och ungdomar. Här beskrivs också populärmusikens funktion i musik- och kulturskolan, samt hur pedagogerna ställer sig till att arbeta med genren. Avsnittet belyser också pedagogernas tankar kring elevernas intressen.

3.1.1. En ny musik- och kulturskola

För att belysa musik och kulturskolans roll när det kommer till synen på genus och instrument är det av intresse att se skolan i en samhällskontext. Holmberg (2010) har visat på de stora omvälvningar som musik- och kulturskolan gått igenom de senaste 20 åren. Hon beskriver ingående de förändringar som skett eller som förutspås ske inom musik- och kulturskolan. Genom gruppintervjuer med kulturskollärare tecknar hon en bild av pedagogernas tankar kring förändring inom verksamheten.

Holmberg (2010) beskriver lärarnas upplevda brist på inflytande över undervisningen som en av dessa förändringar. Det bristande inflytandet förklaras genom förändring av elevernas intresse och inställning till undervisningen. Eleverna beskrivs som mindre disciplinerade och uthålliga i motsats till tidigare. De vill också ha större inflytande över sina lektioner vad det gäller innehåll och metod. Elevernas nya attityd förklaras, av pedagogerna, som orsakad av media och populärkulturen. Här nämns internet som en viktig faktor som fungerar som ett lättillgängligt och demokratiserande instrument i kunskapsbildandet. Genom internet kan ”vem som helst” hitta den information och de instruktioner som krävs för att lära sig spela en låt på gitarr eller något annat av de andra instrument som sägs stå i populärkulturens tjänst.

3.1.2. Populärmusik som motivatör

Holmberg (2010) beskriver lärarnas förhållande till elevernas musikaliska preferenser som konfliktfyllt. Å ena sidan vill man som lärare i musik- eller kulturskolan värna om traditionen och den klassiska skolningen, å andra sidan vill man tillfredsställa elevernas önskemål. Holmberg belyser lärarnas oro för att eleverna slutar om kulturskolan inte tillgodoser deras önskemål. ”Får eleverna för mycket utrymme, krymper å ena sidan lärarnas och de känner sig missnöjda, men tar lärarna för mycket utrymme riskerar å andra sidan eleverna att sluta” (Holmberg, 2010). Holmberg menar att man tar till ett begrepp som ”kvalitet”, inte för att beskriva den egna verksamheten utan med avsikt att förminska populärmusikens värde i förhållande till konstmusiken: ”Populärmusikens kvaliteter framstår som näst intill obefintliga när de skärskådas i ljuset av konstmusikens normer” (Holmberg, 2010, s. 182-184). Det finns även pedagoger som försvarar populärmusikens roll i musik- och kulturskolan. ”Ett starkt argument för att använda populärmusiken i undervisningen är att den fungerar som motivatör för eleverna” skriver Holmberg (2010, s. 184). En lärare med motiverade elever har större chans att behålla sina studenter, vilket är viktigt i sammanhanget.

3.1.3. Instrument och genre

Pedagogerna upplever att ett ställningstagande för populärmusik i kulturskolan kan säkra skolans existens. Om man tillmötesgår ungdomarna i fråga om vilken musik som spelas föreställer man sig, enligt Holmberg, att ungdomarna i större utsträckning stannar inom verksamheten. För de pedagoger som undervisar i traditionellt klassiska instrument, dit tvärflöjt räknas, kan dock en ökad inriktning mot populärmusik minska det egna elevantalet. Dessa resonemang motiveras utifrån lärarnas syn på repertoar som bundet till instrument.

Instrumentet konstrueras som en styrande faktor när det gäller val av repertoar och musikstilar i kulturskolans undervisning. Härmed förbinds den musik som kan förekomma i undervisningen samman med instrumentet som undervisningen sker på. Instrumentet skapas på så sätt som utgångspunkt för den repertoar som blir möjlig för eleverna att lära sig. (Holmberg, 2010, s. 149-150)

Inom populärmusiken figurerar ett begränsat antal instrument och de intervjuade lärarna ger själva uttryck för tanken att populärmusik kanske inte passar att spela på alla instrument.

3.1.4. Kulturskole-elevens intresse

Holmberg (2010) visar i sin studie på att pedagogerna inom musik- och kulturskolan framställer eleverna som endast intresserade av populärmusik. Hon problematiserar detta genom att belysa pedagogernas uppfattning som ett resultat av medias porträttering av barn och ungdomar. Likaväl som barnen antas endast vara intresserade av och ha kännedom om populärkulturen som ett resultat av den musik och konst som visas i media kan man anta att lärarna får sin uppfattning om barnens och ungdomarnas intresse genom den bild media förmedlar av dem. Att någon inom gruppen barn och ungdomar skulle vara intresserade av den klassiska kulturen verkar för pedagogerna i studien otänkbart.

Är det i så fall detta som för med sig att även lärarna i denna studie använder förhållandevis få argument som förutsätter att ungdomar är intresserade av den klassiska kulturen? De tycks istället till stor del vara övertygade om att denna genre uppfattas som en plåga för eleverna. (Holmberg, 2010, s. 193)

3.1.5. En musikskola för alla

I sin avhandling diskuterar Holmberg (2010), utifrån sina empiriska data, innebörden av målet: En skola för alla. ”Den ambition om en musik- och kulturskola för alla barn som växer sig stark under 1990-talet (Brändström & Wiklund, 1995; Karlsson, 2002; Persson, 2001; Rädda Barnen, 2002; Svensson, 1993) kan sägas bli problematisk i förhållande till denna studies resultat” (Holmberg 2010, s. 192).

Här uttrycker pedagogerna i Holmbergs (2010) studie flera möjliga tolkningar. En skola för alla kan betyda att nå alla elever någon gång. Då läggs ingen vikt vid hur länge eller vad eleverna gör vid musik- eller kulturskolan, utan vikten läggs vid att alla någon gång skall delta. Detta stödjer idén med kortare prova på kurser. ”Det berättas att målet nås genom kortkurser, där alla barn på så vis nås någon gång men inte oreflekterat och vanemässigt år ut och år in”

(Holmberg, 2010, s. 106). Kortare kurser bidrar, som lärarna ser det, till att uppnå målet ”en skola för alla”. Men kan även bidra till att elever rör sig snabbare ut och in ur verksamheten. En annan tolkning av ”En skola för alla” tar upp problematiken kring höga avgifter. Höga avgifter kan begränsa vilka barn som söker till musik- och kulturskolan utifrån vårdnadshavarens inkomster och möjligheter att betala dessa avgifter. En avgiftsfri undervisning ses av vissa pedagoger som en väg att nå upp till målet. Här handlar det om allas lika möjlighet att söka till musik- och kulturskolans verksamhet.

3.1.6. Ett offer på marknadestetikens altare

Slutligen vill jag belysa det område i sin avhandling som Holmberg (2010) väljer att kalla: Kulturskolan - ett offer på marknadestetikens altare. Här diskuteras musik- och kulturskolans uppdrag som antingen motvikt eller medaktör i marknadens styrning av tillgång och efterfrågan.

Även att elevernas efterfrågan på instrument tenderar att styra kulturskolans utbud kan sägas vara en marknadsanpassning. För finns det endast ett fåtal elever som söker till verksamheten kan den med all säkerhet räkna med att bli ifrågasatt av samhället och de styrande politikerna. (Holmberg, 2010, s. 197)

Holmberg frågar sig om anpassningen till individen är det viktigaste. Är det viktigaste att eleverna får göra det de är intresserade av på bekostnad av att en tradition av till exempel kör- och blåsmusik försvinner? Holmberg (2010) skriver; “Marknaden tar kommandot och eleverna får göra det som de är intresserade av, eller rättare sagt, det som marknaden genom expropriationen lärt eleverna att de ska vara intresserade av.” (s. 197). Här antyds att marknaden inte fungerar som en envägskommunikation, ungdomarna styr inte uteslutande marknaden, utan påverkas också av den. Det som ungdomarna ser på tv och i tidningar, är det de känner till, tar ställning till och efterfrågar. Det är svårt att efterfråga något man inte vet existerar. Holmberg (2010) frågar sig om det är ett demokratiskt samhälles uppgift att ta ansvar för de alternativ till populärkultur som fortfarande existerar. “Alternativet att låta marknaden härja fritt inom området” (s. 197) “tycks i varje fall inte gagna vårt kulturarv”. (Holmberg, 2010).

3.2. Musik och kön

I detta avsnitt definieras begrepp som genus och kön. Här beskrivs också föräldrarnas roll i barnens musicerande och fritidslärande som inspirerande, stöttande eller bromsande och hinderande kraft. Även strävan efter en mer heterogen lärargrupp belyses och ställs vid sidan av ungdomars uppfattning om manliga respektive kvinnliga lärare.

3.2.1. ”Tjej”- och ”killinstrument”

Enligt mina egna observationer från musik- och kulturskolan finns en ojämn könsfördelning på flera instrument. Tvärflöjt är ett av dessa instrument. Mina observationer stämmer överens med tidigare forskning inom området. I en kvantitativ studie från 2004 undersöker Van Lockhorst könsfördelningen över instrument på Sveriges musik- och kulturskolor. Studiens empiriska data utgörs av en enkätundersökning som skickats ut till alla rektorer på Sveriges musik- och kulturskolor. I studien presenteras en uppdelning i ”tjej- och killinstrument”. I enkäten ombads rektorerna specificera vilka instrument det rörde sig om, i de fall de upplevde en snedfördelning (Van Lockhorst, 2004). Rektorerna nämner bland annat tvärflöjt och stråkinstrument som ”tjejinstrument” och brassinstrument och slagverk som ”killinstrument”. Även ”popinstrument” nämns som ”killinstrument”. Här, skriver Van Lockhorst, har vissa rektorer nämnt hela genren och andra elbas och gitarr. I studien presenteras även statistik från två skolor som undersökts mer ingående, Linköping och Eslöv. I Linköping var 90 % av eleverna på tvärflöjt flickor och 10 % pojkar i Eslöv var 100 % av flöjteleverna flickor. Fördelningen på slagverk var 80 % pojkar och 20 % flickor i Linköping och 73 % pojkar och 27 % flickor i Eslöv.

Andersson och Hallman (2006) bygger vidare på Van Lockhorst studie. I sin studie vill de åter bekräfta hypotesen att det finns ”tjej- och killinstrument”. Studien undersöker två musik- eller kulturskolor i Västsverige. I statistiken från studien presenteras inte enskilda instrument utan instrumentgrupper. Instrumentgruppen träblås, där tvärflöjt ingår, domineras av flickor, 73 % och 62 % mot pojkarnas 27 % och 38 %. Inom gruppen träblåsinstrument dominerar pojkarna i antal på saxofon medan flickorna dominerar på tvärflöjt (Andersson och Hallman, 2006).

3.2.2. Genus

Genus är ett väl använt begrepp i forskning med anknytning till kön. En vanligt förekommande definition av genus är som det konstruerade könet, något som skapas utifrån samhällets idéer om manliga och kvinnliga egenskaper, talanger och beteenden. Tallberg Broman (2002) definierar genus som att ”det anger att kön är resultatet av uppfostran, idéer och föreställningar” (s. 25). En snarlik beskrivning finns hos Wedin (2009): ”Begreppet genus betecknar det sociala könet dvs. de föreställningar om manligt och kvinnligt som finns i samhället” (s. 44). Genus förstås som någonting som skapas i en social, kulturell och historisk kontext, inte som något medfött biologiskt (Tallberg Broman, 2002; Wedin 2009). Att genus skapas i en social, kulturell och historisk kontext betyder att de uppfattningar samhället har av manligt och kvinnligt varierar och förändras. Idag har samhället till exempel en annan bild av mannens och kvinnans roll än vid sekelskiftet 1800 – 1900 talet. Föreställningar om män och kvinnor skiljer sig också geografiskt beroende på länders olika kulturer. Genus kan även variera inom ett samhälle beroende av plats och situation (Tallberg Broman, 2002). Som social konstruktion bidrar vi alla till skapandet av genus. I en skolkontext innebär detta att pedagogerna har betydelse för formandet av genus i den egna verksamheten. ”Skolan, läraren, pedagogen är här alla betydelsefulla i formerandet av genus. De bidrar aktivt i konstruktionen av ”pojke”, av ”flicka” i sina grupper och givet också av sig själva och sina arbetskamrater som kvinnor respektive män” (Tallberg Broman, 2002).

Till genus hör också en maktdimension, genusordningen (Wedin, 2009). Kvinnligt och manligt genus konstrueras i förhållande till varandra, det som är manligt är okvinnligt och tvärt om. ”Med detta menas att vi tillskriver pojkar och flickor motsatta egenskaper, intressen och beteenden” (Wedin, 2009, s.45). Till genusordningen hör att det ena könet värderas högre och på så sätt blir norm för det mänskliga. Manligt genus är det som i vårt samhälle fungerar som norm och de manliga egenskaperna värderas högre än de kvinnliga. Wedin hämtar ett exempel ur historieböckerna för att tydliggöra detta förhållande.

I många historieböcker finns det insprängda texter om kvinnors historia under den tidsepok som behandlas. Men den övriga texten sägs inte representera mäns historia, Den framställs som könsneutral, men behandlar ofta områden med manlig anknytning, såsom krig, teknikutveckling och ekonomi. (Wedin 2009 s. 46)

3.2.2. Kön

Begreppet kön kan i dessa sammanhang ges olika innebörd. Tallberg Broman (2002) använder begreppet synonymt med genus. ”Efter flera år av användning av genusbegreppet har dessa sociala och historiska dimensioner överförts till begreppet kön” (s. 27). Till skillnad från denna tillämpning av begreppet ser Wedin (2009) kön som det faktiska könet. ”Begreppet kön står i dessa sammanhang för det biologiska könet, den fysiska kroppen, det som har med biologi att göra” (s.44). I denna studie används Wedins definition av ordet kön.

3.2.3. Föräldrarnas roll i barnens musikutövande

Hofvander Trulsson (2010) tar upp flera studier som kartlagt föräldrarnas betydelse för barnens musicerande. Det visade sig att föräldrarnas engagemang är av stor vikt för att barnen börjar på musik- eller kulturskolan och att de utvecklar ett musikaliskt intresse (Ericsson, 2002; McPhearson & Davidson, 2002). Under sina år på musik- eller kulturskolan behöver barnet olika former av stöd hemifrån. Föräldrarna måste kunna och vilja finansiera musikstudierna och eventuell instrumenthyra. Barnet behöver under sina första år skjuts till och från lektioner och orkester/ensemblerepetitioner samt stöd i sin övning hemma. Föräldrarna måste ha tiden att hämta och lämna och att vara delaktiga i barnets övande hemma. Föräldrar och övriga familjemedlemmar måste också tillåta det musicerade barnet att öva hemma. Ett övande barn hörs och familjens uppmuntran eller motvilja mot denna ljudande aktivitet är av betydelse för barnets fortsatta musicerande.

Hofvander Trulsson (2010) refererar till en undersökning av Bergman (2009) när hon belyser föräldrarnas musikintresse som en betydande faktor för barns musicerande. “Genom familjereationer får ungdomarna nya inkörsportar till olika musikkulturella sammanhang som breddar ungdomarnas musikaliska perspektiv” (Hofvander Trulsson, 2010, s. 31). Här framhålls att föräldrarnas musiklyssnande kan fungera som dörröppnare och visa ungdomarna nya musikaliska uttryck och genre. Vidare skriver Hofvander Trulsson (2010, efter Bergman, 2009) att föräldrarna är av stor betydelse för barn som börjar spela på musik- eller kulturskolan men när det gäller musicerande i rockband är vänner och syskon en vanlig inspirationskälla.

3.2.4. Föräldrar och barn med utländsk bakgrund

Hofvander Trulsson (2010) belyser frågan om genus och fritidslärande ur ett mångkulturellt perspektiv. Hon tar upp en norsk studie, Strandbu (2006), som beskriver norska flickor med utländsk bakgrunds deltagande i den organiserade idrotten. Strandbu kommer fram till att flickor med utländsk bakgrund är underrepresenterade i den norska idrottsrörelsen. Här förutsätts föräldrarna ofta vara orsaken till att flickorna inte deltar. ”Det existerar en föreställning om att flickor med utländsk bakgrund hålls borta från idrotten av föräldrarna” (Hofvander Trulsson, 2010, s. 36). Dock visar Strandbus (2006) studie att frågan kan vara mer komplex. Norska flickor med invandrabakgrund är i vissa fall överrepresenterade i förhållande till flickor med norsk bakgrund i aktiviteter som aerobics, dans, kampsport och gym. Krav på föräldraengagemang i klubbarna och ekonomiska aspekter kan vara orsaker till dessa flickors begränsade deltagande i den norska organiserade idrotten (Hofvander Trulsson, 2010).

Hofvander Trulsson har i sin studie intervjuat föräldrar med utländsk bakgrund vars barn deltar i musikundervisning, i eller utanför musik- och kulturskolans regi. Hon skriver att det av föräldrarna kan upplevas att det är en skillnad mellan pojkar och flickor och vad de bör och inte bör göra. ”Inom vissa kulturer finns det restriktioner för hur pojkar och flickor, kvinnor och män, ska bete sig. Några av föräldrarna har uttryckt att det är skillnad på pojkar och flickor och vad de kan göra på sin fritid” (Hofvander Trulsson, 2010, s 138). Flickorna förväntas i vissa fall vara hemma och hjälpa mammorna med hushållsarbetet vilket begränsar deras fritidsaktiviteter. I andra fall handlar det om en ovilja att släppa iväg flickorna oövervakade. ”Att bevara kyskheten är centralt [...]” skriver Hofvander Trulsson (2010, s 141). När barnen är i musik- eller kulturskolan kan föräldrarna inte kontrollera vilka flickor de umgås med eller på vilket sätt. Hon skriver även att några föräldrar anser att musik är en aktivitet som passar bra för flickor. En pappa säger att flickor vill ägna sig åt mjukare aktiviteter, dit musik räknas, medan pojkarna vill ägna sig åt mer fartfyllda och fysiskt krävande aktiviteter (Hofvander Trulsson, 2010). Att musikundervisning kan uppfattas som en passande aktivitet för flickor av vissa föräldrar och som olämplig av andra visar på att genus ser olika ut i olika kulturer.

3.2.5. En heterogen skola

Pedagogens betydelse för barnet som kontakt med vuxenvärlden, som kunskapsförmedlare och som länk till samhället ligger till grund för strävan efter en mer heterogen lärarkår (Tallberg Broman, 2002). En heterogen lärarkår innebär en jämn könsfördelning men också en

representation av pedagoger med olika etnicitet, religion, sexuell läggning och social tillhörighet. Idag dominerar kvinnor som pedagoger och skolledare i grundskolan (Tallberg Broman 2002). Sett ur ett historiskt perspektiv är skolan dock ett område som länge dominerades av män. ”Efter århundraden av manligt dominerad makt över kunskap och utbildning på alla nivåer, börjar den mer grundläggande utbildningen bli kvinnligt könsmärkt (ibid, s. 74). Idag kan man alltså se en förskjutning av läraryrket från ett manligt till ett kvinnligt yrke. Många kvinnliga pedagoger känner en skuld över att de dominerar lärarkåren i de grundläggande utbildningarna (ibid). De upplever sig vara för många och att det saknas manliga förebilder för unga pojkar i skolan. Tallberg Broman (2002) skriver; ”Behovet av en heterogenare lärargrupp har inneburit att många kvinnor känt sig allvarligt ifrågasatta. De är för många! De skulle hellre ha varit män!” (s. 75).

3.2.6. Kvinnlig eller manlig lärare spelar ingen roll

Ur elevernas perspektiv verkar lärarens kön ha liten eller ingen betydelse (Tallberg Broman, 2002). I en enkätundersökning tillfrågades 550 högstadies elever om det spelade någon roll om läraren var man eller kvinna. Närmare 80 % av ungdomarna svarade att det inte spelade någon roll. Tallberg Broman uppger att; “Det huvudsakliga svaret blev; ”Nej, det spelar ingen större roll, bara läraren är kunnig, snäll och har gott om humor” (s. 81).

4. Metod

I följande kapitel beskrivs valet av metod för studien samt studiens design och genomförande.

4.1. Metod

I följande avsnitt presenteras studiens metodinriktning samt dess tolkningsansats. Här tas även den kvalitativa studiens generaliserbarhet upp och diskuteras. Vidare belyses olika ställningstaganden som gjorts med avseende på informanter och datainsamling.

4.1.1. Kvalitativ och kvantitativ metod

För att undersöka forskningsfrågan har två metodinriktningar tagits i beaktan, den kvalitativa och den kvantitativa studien. Dessa två inriktningar representerar två olika sätt att samla, bearbeta och analysera information. Patel och Davidsson (2003) menar att inom kvantitativ forskning genereras information genom olika mätningar och forskaren använder sig av statistiska metoder i analys och bearbetning. I en kvantitativ studie utgår forskaren ofta från en hypotes, ett påstående, som genom studien skall bevisas eller motbevisas. Dessa två inriktningar sägs ibland vara applicerbara på olika forskningsområden: I en kvalitativ studie söker forskaren upptäcka eller kartlägga företeelser, beskriva uppfattningar eller fenomen eller förstå innebörden i en situation eller händelse. Med kvalitativ metod samlar forskaren data genom intervjuer och observationer samt använder sig av tolkande analysmetoder. Den kvantitativa används, enligt Patel och Davidsson (2003), i större utsträckning inom naturvetenskap, medicin och fysik och den kvalitativa inom samhällsvetenskap, pedagogik och kultur.

Studien som skall genomföras skapar också förutsättningarna för vilken metod som kan användas. Man kan mycket förenklat säga att den kvantitativa och den kvalitativa studien i sin utformning besvarar olika frågor. Den kvantitativa studien svarar på frågor om hur något ligger till, hur många som tycker något, vilka skillnader som finns mellan två grupper eller var ett fenomen förekommer. Den kvalitativa studien besvarar, eller belyser, mer komplexa frågeställningar som till exempel varför något är på ett visst vis, vad som ligger bakom ett beteende eller hur någon uppfattar en viss situation (Patel och Davidsson 2003).

Jag valde således, utifrån min frågeställning, att genomföra en kvalitativ studie där det empiriska materialet utgörs av intervjuer med fyra flöjtpedagoger anställda i musik- och kulturskolan.

4.1.2. Hermeneutik

För att bearbeta och analysera studiens insamlade data användes en hermeneutisk ansats. Ordet hermeneutik härstammar från grekiskans *hermeneutike* och betyder tolkningskonst (www.ne.se, 2010-11-30). En hermeneutisk ansats innebär att forskaren skapar sig en förståelse av det studerade området eller fenomenet genom att tolka resultaten av intervjuer och observationer ur en mängd perspektiv (Patel & Davidson 2003). Inom hermeneutiken kan helheten inte förstås utan en förståelse för delarna, och delarna kan i sin tur inte förstås utan helheten (Thomson, 2002). Varje del tolkas var för sig men den fullständiga bilden av delens betydelse framträder inte förrän forskaren ser till helheten och undersöker hur delarna samverkar för att skapa en helhet. Med en hermeneutisk ansats väljer forskaren att se det undersökta fenomenet ur många vinklar och ur olika perspektiv. Forskaren växlar mellan de olika perspektiven tills inga nya tolkningar uppkommer och en god förståelse har uppnåtts. Förståelse är i det här sammanhanget och ur ett hermeneutiskt perspektiv den beskrivning som uppnås genom tolkning av delarnas relation till helheten och till varandra (Patel & Davidson, 2003). Detta betyder att för att förstå en människas attityd till en viss fråga måste forskaren reflektera över personens egen förförståelse, över dennes bakgrund och över fenomenet i samhället som kan tänkas påverka personens förförståelse. Forskaren måste också reflektera över vad i intervjusituationen som kan påverka utfallet av intervjun så som maktförhållanden och vilken information den intervjuade erhållit om genomförande och innehåll. Slutligen måste forskaren sätta sig själv under luppen och reflektera över och ompröva sin egen förförståelse och sin egen betydelse för utfallet av intervjuerna (Thomson, 2002).

För att kunna uppnå en god förståelse är det viktigt att forskaren har kunskap om det undersökta ämnet (Thomsson 2002). Det innebär dels att forskaren är insatt i tidigare forskning inom området och på så sätt undviker att reproducera tidigare resultat utan bidrar till att skapa ny förståelse, dels utgör förförståelsen en utgångspunkt i tolkningsarbetet. Thomsson (2002) refererar till Ricoeurs (1971) syn på förförståelse och menar att det är omöjligt att förstå vad det är man ser utan att använda sig av tidigare kunskap. Förståelse är dock ingen konstant

eller sanning utan något som ständigt vidgas och omprövas ur nya perspektiv. Den är inte heller objektiv utan uppkommer i en historisk och kulturell kontext (Thomsson 2002).

4.1.3. Generaliserbarhet

Generaliserbarhet har olika betydelse beroende på vilken metodriktning forskaren väljer. I en kvantitativ studie definieras generaliserbarhet genom att resultaten från en undersökningsgrupp går att applicera på en annan grupp och att utfallet blir det samma (Thomsson 2002). Detta beskriver Thomsson vidare som uttryck för en typiskt positivistisk kunskapssyn, vanlig inom den kvantitativa forskningen, där sanning definieras som överensstämmelsen mellan teori och resultat. Detta innebär att om ett mänskligt uttryck skall betraktas som sant måste det vara generellt för alla människor, alternativt för en större grupp till exempel alla kvinnor eller alla pensionärer. I en kvalitativ studie där syftet är att öka förståelsen om ett beteende eller synliggöra nya aspekter av ett fenomen är det svårt att använda begrepp som sanning. Förståelse, som beskrivet under rubriken hermeneutik, uppfattas inom kvalitativ forskning inte som en konstant utan något föränderligt.

Generaliserbarhet inom kvalitativ forskning innebär att studien kan utvidgas att omfatta liknande situationer (Thomsson 2002) och att dess resultat är rimliga (Patel & Davidsson 2003). Om man genom studien når en ökad förståelse för det fenomen som studerats kan denna insikt även användas för att bättre förstå eller tolka liknande situationer. Undersöker man flöjtpedagogers attityder till den ojämna könsfördelningen bland flöjtstudenter kan resultaten till exempel tänkas gälla andra pedagoger med ett liknande elevunderlag. Att resultaten är rimliga innebär att studien presenteras på ett sådant sätt att läsaren lätt kan följa processen från början till slut och utifrån de teorier, metoder, överväganden och tolkningar som presenteras, själv kunna ta ställning till kvaliteten på studiens resultat.

4.1.4. Val av informanter

Med utgångspunkt i Thomson (2002) har vissa överväganden gjorts i fråga om valet av informanter. De överväganden som gjorts berör informanternas kön och deras tidigare relation till forskaren.

Det finns flera skäl till att söka en jämn könsfördelning bland intervjudeltagarna. Dels har jag fått uppfattningen av att det är en ganska jämn könsrepresentation bland landets flöjtpedagoger. Detta är dock inget jag vet med säkerhet utan något jag själv observerat som elev, som

praktikant och lärare. Att intervjua två män och två kvinnor är utifrån detta antagande att se som ett representativt urval med avseende på kön. Thomsson (2002) skriver att könstillhörigheten är viktig att ta i beaktande när man genomför intervjuer. Hon konstaterar att: ”Kön är en av de mest välkända och accepterade sätten att kategorisera människor efter och också ett av de mer grundläggande antaganden som framträder i intervjuer av olika slag” (s. 119). Detta betyder att kön är av stor betydelse och en viktig del av en människas identitet. Kopplat till könstillhörighet finns även föreställningar och fördomar om vad det innebär att tillhöra det ena eller andra könet. När forskaren möter sina intervjudeltagare är dessa föreställningar och fördomar med och utgör en viktig faktor som påverkar samspelet under intervjun.

Förutom könsaspekten har även frågan om att intervjua kända eller okända personer övervägts. När intervjuerna görs med, för forskaren, kända personer finns en föreställning om individen alltid med. Denna föreställning kan utgöra en förförståelse som är bra att ha i analysen men den kan även göra att information utelämnas i intervjun då den antas vara känd sedan tidigare (Thomsson 2002). Att intervjua en okänd person innebär den omvända problematiken. Informationen som erhålls kan antas vara mer objektiv och uttömmande då forskaren inte har någon kunskap om den intervjuade och mötet kan präglas av större nyfikenhet. Men det kan också vara så att viss information inte framkommer på grund av liten eller ingen kunskap om den intervjuade. Det hade kanske funnits andra eller fler frågor att ställa med mer kunskap om den intervjuades bakgrund (Thomsson 2002). Till min studie valde jag att i så stor utsträckning som möjligt intervjua för mig okända personer. Detta dels på grund av en stor nyfikenhet. Frågor som intresserat mig har varit: Vad tycker och tänker flöjtpedagoger jag aldrig träffat? Vad har de att berätta om sina erfarenheter? Vilka är pedagogerna som jobbar på de skolor jag inte haft möjlighet att besöka?

Dels berodde valet av, för mig, okända informanter på att jag till min studie ville få så uttömmande och målande beskrivningar och berättelser som möjligt.

4.1.5. Datainsamlingen

I en intervjustudie måste forskaren reflektera över vissa aspekter som kan påverka utfallet av intervjun. Dessa aspekter rör intervjusituationen och eventuella styrkeförhållanden mellan informant och intervjuare. Thomsson (2002) beskriver hur maktrelationer och dominansförhållanden kan bli förtydligade i en intervjusituation.

Maktfördelningen i intervjusituationen är, precis som i andra situationer i samhället, sällan jämlik. Etnicitet, kön, utbildning eller samhällsklass är exempel på sådant som kan skapa en

ojämlikhet där antingen intervjudeltagaren eller den som intervjuar kan känna sig i underläge (Thomsson 2002). Om en intervjudeltagare upplever sig vara i underläge kan detta hindra personen att yttra sina tankar och åsikter för att istället försöka svara rätt utifrån vad som uppfattas vara intervjuarens åsikt. En forskare som upplever sig vara i underläge kan låta intervjudeltagaren bestämma vilka frågor som skall diskuteras och på så sätt inte få den information studien kräver.

Att skapa trygghet och lugn i en intervjusituation är centralt för att utjämna den ojämna maktfördelning som kan förekomma. Ojämliga intervjusituationer skapar otrygghet som i sin tur förstärker maktpositionerna. Tryggheten att tala fritt kan också vara en fråga om konfidentialitet i undersökningen. Forskaren bör reflektera över om innehållet i studien är av en sådan karaktär att det kan betraktas som känsligt eller personligt för intervjudeltagarna och ta ställning till hur intervjudeltagarnas personuppgifter skall behandlas i studien. Trygghetsaspekten kan också innefatta valet av plats där intervjun äger rum och vilken information som delgivits deltagaren på förhand.

4.2. Design

Under rubriken Design beskrivs studiens utformning och genomförande. Här tecknas också en bild av informanterna och intervjuerna. Sedan beskrivs de etiska överväganden som gjorts och slutligen ges en bild av analysarbetet.

4.2.1. Informanterna

Uppsatsens empiriska material utgörs av kvalitativa intervjuer med fyra flöjtpedagoger som alla är anställda vid en kultur- eller musikskola i Sverige. Av de intervjuade pedagogerna är två män och två kvinnor och deras ålder varierar mellan 30–60 år. Två av pedagogerna, en man och en kvinna, undervisar i medelstora städer. De övriga två är anställda vid musik- eller kulturskolor på mindre orter. I studien har informanterna getts fingerade namn. De kallas här för Lisbeth, Johan, Karin och Per.

4.2.2. Intervjuerna

Intervjuerna kan beskrivas som öppna och är uppbyggda kring tre huvudteman: pedagogens bakgrund, könsfördelningens påverkan, samt arbetet med jämställdhetsfrågor på den egna kultur- eller musikskolan. Huvudfrågorna som ställdes till informanterna återfinns i bilaga 1. På grund av intervjuens öppna karaktär diskuterades även ett antal följdfrågor som uppkom under intervjuens gång.

För skapa en trygg intervjusituation där informanterna kände att de kunde prata öppet och obehindrat valdes platsen för intervjun utifrån informanternas egna önskemål. Två av intervjuerna genomfördes i pedagogens arbetsrum på respektive kultur- eller musikskola, en i pedagogens hem och en på musikhögskolan i Malmö.

Tre av intervjuerna spelades in med en ZoomH4 och transkriberades ordagrant. Den första intervjun skulle också ha spelats in, men en för mig okänd bug i ZoomH4 gjorde att ingen ljudupptagning gjordes. Det medförde att i stort sett inga citat finns att tillgå från den intervjun. Informantens åsikter och tankar kring de flesta av frågorna finns dock bland minnesanteckningar som gjordes i anslutning till intervjun. Det är från dessa anteckningar som analysunderlaget för den första intervjun är hämtat.

4.2.3. Etiska överväganden

Informanterna var vid intervjutillfället införstådda med att intervjun skulle spelas in och att deras svar skulle utgöra det empiriskt insamlade materialet i studien. De visste att deras svar således skulle ligga till grund för resultat och analys och eventuellt komma att citeras i uppsatsen. Jag var redan vid min första kontakt med informanterna tydlig med att de skulle komma att behandlas konfidentiellt. Detta för att göra informanterna trygga i att fritt uttrycka sina känslor och tankar då intervjuens innehåll skulle kunna komma att beröra personliga och kanske känsliga åsikter. I resultatkapitlet har informanterna fått fingerade namn. Detta för att läsaren skall kunna skapa sig en bild av informanterna utan att deras identitet avslöjas.

4.2.4. Analys

Utgångspunkten för hur analysen av intervjumaterialet gått tillväga är hämtad ut Thomssons bok *Reflexiva intervjuer* (2002). I kapitlet *Att analysera och författa* presenterar författaren ett systematiskt tillvägagångssätt för analys av intervjuer. I min analys har detta tillvägagångssätt använts genomgående.

Genom hela analysen betonas en reflexiv hållning vilket innebär att man ständigt måste fundera över och ifrågasätta de svar som erhållits i intervjuerna samt sin egen förståelse av vad som sägs. Svaren kan reflekteras över i förhållande till den intervjuades situation, maktstrukturer, forskarens och informantens förförståelse av ämnet, intervjusituationen och dess genomförande (Thomsson, 2002). Under läsningarna av intervjumaterialet för forskaren anteckningar över de tankar och idéer som uppkommer. Avsnitt som upplevs som intressanta lyfts ut och blir föremål för fortsatt analys.

Vidare beskriver Thomsson (2002) en lodrät och en vågrät analys av materialet. Den lodräta analysen syftar till att tolka och reflektera över den enskilda intervjun. I den horisontella intervjun ställs analytiska frågor tvärs igenom alla intervjuer. Genom att ständigt ha forskningsfrågan som utgångspunkt skapar forskaren gemensamma rubriker för alla intervjuerna. Under analysen tog tre teman form i min studie. Dessa teman - Att välja instrument, Har kön någon betydelse? och Musik- och kulturskolan uppdrag - täcker in de teman från vilka intervjuerna utgick. De utgör utgångspunkten för strukturen i resultatkapitlet. I diskussionsavsnittet reflekteras resultaten mot innehållet i forskningsöversikten samt mot mina egna erfarenheter och observationer.

5. Resultat

I följande kapitel redovisas de svar som erhållits vid intervjuerna. Då frågorna var av en öppen karaktär är svaren ofta långa och uttömmande berättelser. Utifrån pedagogernas berättelser har tre huvudteman utkristalliserats i analysen; *Att välja instrument*, *Har kön någon betydelse* och *Musik- och kulturskolans uppdrag*.

5.1. Att välja instrument

Detta avsnitt kommer belysa vad de fyra pedagogerna berättade om sin bakgrund. De lyfte fram perspektiv på när de började spela flöjt, vad de mindes om varför och vad det var med instrumentet som tilltalade dem. Avsnittet tar även upp hur pedagogerna upplever att familj och social miljö påverkar barn i valet av instrument till musik- och kulturskolan. Avslutningsvis tecknar pedagogerna en bild av sina elever.

5.1.1. Pedagogernas egna instrumentval

Att välja flöjt verkar, utifrån pedagogernas svar, inte alltid ha varit ett aktivt val. Intresset för att spela ett instrument, även om man inte har en klar bild av vilket, förefaller dock ha varit starkt hos alla fyra.

En pedagog, Karin, berättar om sin uppväxt i en musikalisk familj där alla spelade. Att spela ett instrument kändes som en självklarhet för henne men där fanns ingen tydlig bild av vilket. Förslaget att spela tvärflöjt kom från mamman. Hon uttrycker att det var ett lyckat val men att ”det kunde ju lika gärna ha gått åt skogen” (Karin).

En annan av de intervjuade pedagogerna tar också upp mamman som en avgörande faktor i valet av instrument om än på ett lite annorlunda sätt. Vid ungefär samma tid som det var dags att välja instrument höll hans mamma på att lära sig spela flöjt. Hon arbetade som musiklektör och undervisade i bland annat kör, piano och klass. Nu skulle hon även få några flöjtelever och gick, som förberedelse inför det, själv och tog lektioner. Vid dessa lektioner brukade nämnda pedagog, Johan, sitta med och lyssna. Valet att spela just tvärflöjt var, som han uttrycker det, ”lite slump”. Då flöjten fanns hemma blev det att man testade den, berättar han.

För de övriga två pedagogerna verkar valet av flöjt som instrument varit mer aktivt. En av dem, Lisbeth berättar om att ha deltagit på en instrumentdemonstration på musikskolan och

att det var så intresset för flöjten väcktes. ”Jag tyckte om själva klangen, ljudet och då valde jag att spela flöjt” (Lisbeth). Hennes familj hade ingen stark tradition av att spela. Mamman hade tillsammans med sin bror spelat lite dragspel i sin ungdom. Men då brodern flyttade fick han ta med sig hemmets enda instrument och det var slutet på mammans musicerande. Även om pedagogens egna föräldrar uppmuntrade intresset för musik hos sina barn upplevs valet ha varit det helt eget.

5.1.2. Föräldrars påverkan på instrumentval

Hemmet och föräldrarna återkommer i alla fyra intervjuerna som en starkt påverkande kraft. När vi pratar om vad som kan tänkas påverka pedagogernas elever och blivande elever i deras val av instrument till musik- eller kulturskolan nämner alla föräldrarna. Föräldrarna tycks ha inflytande över vilka instrument barnen inte ska välja och vilka de ska välja. Något som, ur föräldrarnas perspektiv, kan tala för eller emot ett instrument är dess storlek och dess ljudstyrka. Ett allt för ljudstarkt instrument är ovälkommet i många hem enligt pedagogerna jag intervjuar. Som ljudstarka instrument nämns till exempel trummor, trumpet eller trombon. Någon nämner att om eleven bor i lägenhet är ljudstyrkan en speciellt känsligt faktor. Även storleken på instrumentet kan ha betydelse. Ett stort och tungt instrument, här nämns bastuba, trombon och cello, kan också vara mindre önskvärt. Föräldrarna vill att barnen själva ska kunna bära sitt instrument till och från musikskolan. Att skjutsa till musikskolan varje vecka verkar vara något man vill undvika. En av pedagogerna, Johan, tror inte att någon förälder skulle hindra barnen från att spela tvärflöjt på grund av de just beskrivna orsakerna. Tvärt om förekommer resonemang om varför föräldrar uppmuntrar sina barn och framför allt flickorna att spela tvärflöjt.

Lisbeth utgår från den bild som finns av hur flickor förväntas vara. Denna bild, menar hon, förmedlas dels genom föräldrarna och är en spegling av vad man ser i samhället och i media.

Attityden då att som tjej så ska du behaga lite grann. Det ska inte va att du ska ta stor plats och armbåga dig fram i tillvaron och liksom kräva för mycket och då så är det ju bra att spela flöjt för det är litet och det är tyst och det är ljuvt. (Lisbeth)

Just detta resonemang är denna pedagog ensam om att föra i intervjuerna. Samtidigt finns en samstämmighet kring bilden av att tvärflöjt är ett instrument som spelas av flickor.

En annan av de intervjuade pedagogerna, Karin, berättar om en vän, en manlig flöjtist, och att de nyligen pratat om just valet av instrument. Den manlige flöjtisten hade som liten velat spela harpa, men valde till slut tvärflöjt, två instrument som idag nästan uteslutande spelas av flickor på musik- och kulturskolan. Karin berättar vidare att vännens föräldrar var kyrkomusiker och att han på så sätt hade musiken hemifrån, men också det faktum att han kom från en liten ort, ”från obygden” betonas. Samma pedagog säger vid ett annat tillfälle under intervjun: ”Om en kille verkligen vill spela flöjt, som har det hemifrån, då tror jag att han vill spela flöjt oavsett. Om han i och för sig inte är så känslig för vad andra tycker”(Karin). Här kan man skönja att pedagogen ser en svårighet för pojkar att välja flöjt som instrument. Det verkar, på vad pedagogen säger, som att det är socialt mindre accepterat för en pojke att spela tvärflöjt än andra instrument.

5.1.3. Den sociala miljöns betydelse för instrumentval

Även barnens sociala kontext påverkar dem i deras val. Här handlar det mer om valet att spela än om vilket instrument barnet spelar. Gruppsytryck eller påverkan från vänner är något som flera av pedagogerna nämner som en faktor när barnen väljer instrument. Om barnen har kompisar som spelar kan det påverka dem i deras val av instrument. Även äldre syskon och kamraters syskon, som barnen ofta ser upp till, påverkar i valet av instrument. Slutligen kan ett kompisgäng välja samma instrument för att kunna gå tillsammans på musikskolan.

Två av pedagogerna lyfte fram att de flesta av eleverna kom från välbärgade familjer. ”Områden som är lite mer välbeställda, där har vi ju betydligt fler elever än i de bostadsområden som är ekonomiskt svaga och där det är mycket invandrargrupper”, berättar Lisbeth. Den andre pedagogen, Johan, ser en koppling mellan kulturintresse och social status. Mer välbärgade familjer har ett större kulturintresse, menar han. Båda är helt eniga om att familjens kulturintresse har betydelse för att barnen går på musik- eller kulturskolan. Johan berättar också att man på den egna kulturskolan gjort satsningar för att värva elever från områden där man i dagsläget inte har så många elever, men säger vidare att satsningen inte bidrog till någon märkbar förändring.

5.1.4. Lärarnas bild av ”flöjteleven”

De två andra pedagogerna, Per och Karin, beskriver flöjteleverna som intelligenta och ambitiösa barn och ungdomar. Dessa barn och ungdomar har redan många andra fritidsaktiviteter och presterar bra i skolan, berättar de vidare. “Ja oftast är det ju tjejer som är ambitiösa och redan har mycket aktiviteter sådär, gärna hästar och handboll är det mycket” säger Karin.

5.1.5. Förebildens betydelse för instrumentval

Förebilder är också något alla pedagogerna diskuterar, framför allt i relation till frågan om varför så många flickor men så få pojkar spelar tvärflöjt. Här finns en skillnad mellan vilka funderingar männen och kvinnorna uttrycker i intervjun. Kvinnorna har en större tilltro till den manliga förebilden. Jag frågar Karin hur hon ser på att arbeta för en jämnare könsfördelning. ”Alltså om jag hade varit kille kanske det hade varit fler killar som spelat” svarar hon. På frågan om varför hon tror det är så svarar Karin: ”Det är inte omöjligt. Jag vet faktiskt inte vad man ska göra för att få fler killar.” De tror båda två att det kanske skulle vara lättare att värva pojkar om skolan hade en manlig flöjtpedagog.

Jag kan tänka mig att det har betydelse, är det en manlig flöjtlärare som finns och syns, eller som vi har en kvinnlig tubalärare som här som syns och hörs och märks, så är det kanske fler tjejer som kan identifiera sig och bli tubaister eller om vi hade haft en manlig flöjtlärare här som killarna mer identifierar sig med. (Lisbeth)

En man som undervisar i tvärflöjt visar på att det inte är ett tjejinstrument och ger pojkarna någon att identifiera sig med. De två manliga pedagogerna uttrycker tydligt att det inte har någon betydelse vilket kön läraren har. Johan tror visserligen att intrycket barnen får av läraren vid instrumentdemonstrationer eller instrumentprovningar har betydelse för vilket instrument de väljer men inte med avseende på kön utan på pedagogens personlighet. Jag frågar Johan om han tror att det faktum att han är man påverkar barnen när de väljer instrument. ”Nej, för det gör det inte för det spelar ingen roll. I X-stad var vi två killar som var flöjtlärare. Han hade typ fyra killar av 55 och jag hade kanske två killar av 28”, svarar han.

5.2. Har kön någon betydelse?

I detta avsnitt belyses pedagogernas elevunderlag med avseende på kön samt pedagogernas resonemang kring könsfördelningens betydelse i undervisningen. Under rubriken Status med instrumentet återges pedagogernas tankar kring värdet med en jämnare könsfördelning. Pedagogerna lyfter frågan om flöjtens status som tjejinstrument och jämn könsfördelning som statushöjare.

5.2.1. En individanpassad verksamhet

Flöjtpedagogerna berättar alla om en ojämn könsfördelning bland de egna studenterna. Två av dem lyfter även fram kollegor med samma elevunderlag för att visa på utbredningen av fenomenet. Intervjudeltagarnas studenter är fördelade på följande sätt med avseende på kön: Per har 30 flickor och 5 pojkar i en medelstor kommun. Lisbeth jobbar också i en medelstor kommun och har 40 flickor och 3 pojkar, Karin har en 45 % tjänst i en mindre ort och undervisar 20 flickor och inga pojkar. Johan, som jobbar deltid i en mindre kommun, har 13 flickor och inga pojkar.

På frågan; vilken betydelse könsfördelningen har i undervisningen, svarar samtliga pedagoger att den inte har någon betydelse alls. De uppger alla att den inte påverkar dem i deras undervisning, deras val av material eller deras sätt att förhålla sig till eleverna. ”Nej jag tror inte det, faktiskt [att könsfördelningen har någon betydelse]. Jag har haft så lite killar så det är svårt att svara på men jag tror inte jag hade varit annorlunda” (Johan). Lisbeth pekar på att det viktigaste är att se till de olika individerna och deras personligheter där skillnaden och variationen är stor ”från tjejen vi mötte här nere som är otroligt spontan och pratar hela tiden, till den tystaste tysta som knappt säger ett ord... ja hon svarar ja och nej”.

Samma pedagog menar att individens egenskaper och egenheter är det som styr hur undervisningen utformas och vilket material som används, snarare än kön. ”Man anpassar ju individuellt så att hmm... Men jag upplever inte att jag spelar annan musik med pojkarna än med flickorna om de inte själva efterfrågar det” (Lisbeth). Johan pekar också på att det viktigaste är att ha elever med ett intresse för att spela oavsett om det är pojkar eller flickor. Samtidigt uttrycker tre av pedagogerna tydligt att de gärna skulle ha fler pojkar bland sina studenter.

Lisbeth menar att det blir lite enahanda att bara undervisa flickor, men betonar i samma mening den stora variation som finns inom gruppen flickor.

Johan tycker över lag att det är svårt att diskutera könsfördelningens betydelse när det förekommer så få pojkar bland de egna flöjtstudenterna. Han skulle tycka det var roligt att ha lite jämnare fördelning men betonar att det viktigaste är intresset för att spela. ”Men visst killar är ju lite annorlunda i sitt sätt så där, så det hade varit kul att ha nån till”, tillägger Johan.

En tredje pedagog säger sig också vilja ha fler pojkar och tillägger att det är svårare att få pojkar att välja tvärflöjt när det bara är flickor som spelar det. ”Dom [pojkarna] kanske ser det som ett tjejinstrument” (Karin). Denna tanke återfinns i alla fyra intervjuer. Pedagogerna uttrycker alla på ett eller annat sätt att flöjt har en stämpel som tjejinstrument eftersom det till största delen är flickor som spelar det. Denna stämpel gör det också svårare att värva pojkar. En tanke som återfinns i ett par av intervjuerna är att en av anledningarna att försöka värva fler pojkar är att det skulle tvätta bort stämpeln ”tjejinstrument” vilket i sin tur skulle leda till att fler pojkar började spela flöjt.

5.2.2. Status med instrumentet

Jag frågar pedagogerna om det finns någon vinst eller något värde i att försöka jämna ut könsfördelningen bland flöjtstudenter.

Alla svarar att det på något sätt finns saker att vinna och ett värde i att jämna ut könsfördelningen. Lisbeth uttrycker att det finns ett värde i att jämna ut könsfördelningen överallt i samhället. Med en jämnare könsfördelning kan man komma ifrån statustänkandet om att ett yrke eller annan sysselsättning skulle vara bättre eller sämre beroende på om det är kvinnodominerat eller mansdominerat. Pedagogen tar upp lågavlönade kvinnoyrken som exempel på status-tänkande.

Jag tror att det finns en vinst i att göra allting så att det blir mer jämnt balanserat om det så är sjuksköterskor, förskollärare, flöjtspelare eller trumslagare... Just det här statustänkandet, att det ena är bättre eller sämre än det andra bara för att det är många tjejer som gör det. Jag menar som förskollärare som har sämre betalt än vissa andra grupper för att det är myck-

et kvinnor där och lika dant med status. Det är lika fint att vara flöjtist som att vara basist (Lisbeth)

Detta statusänkande tror pedagogen återspeglas i den egna verksamheten och bidrar till en könssegregation med avseende på instrument.

Övriga pedagoger uttrycker sig kortfattat i den här frågan. En av dem svarar: ”Det finns en vinst att göra i att få fler pojkar att spela flöjt, ju fler elever vi får desto bättre” (Per).

Jag frågar om vinsten är störst för oss lärare. Ja, svarar Per och säger att vi måste vara tacksamma för de elever vi får. Pers svar kan tolkas som att han anser att det finns viktigare aspekter på elevrekrytering än könsfördelningen. Att ”vi ska vara tacksamma för de elever vi får” tyder på att Per upplever elevunderlaget som osäkert och bristande i omfattning.

En tredje pedagog tycker att en vinst hade varit att komma bort från stämpeln av flöjt som tjejinstrument.

Nej men om det var fler killar som spelade flöjt kanske man skulle komma ifrån det där att det är ett tjejinstrument. För sitter det bara tjejer i alla orkestrarna så blir det ju ett slags tjejinstrument. Det blir ju det av sig självt liksom. Skulle det va killar så kanske ingen skulle så här tänka på att det var ett tjejinstrument (Johan)

Den sista pedagogen, Karin, svarar att det säkert finns ett värde i att jämna ut könsfördelningen, men utvecklar inte detta närmare. Hon säger att man kommer ifrån könsänkandet lite grann och menar att ”det är ju på neutral mark att spela flöjt” (Karin). En tolkning av Karins svar kan vara att pedagogen ser flöjtundervisningen som en avskild del av barnens vardag. På kulturskolan befinner sig barnet i ett sammanhang där familjens eller skolklassens sociala strukturer är upphävd. Enskilda lektioner sätter de socialt betingade rollerna ur spel, hierarkier upphör.

5.3. Musik- och kulturskolans uppdrag

Följande avsnitt berör musik- och Kulturskolans uppdrag i förhållande till rekrytering och könsfördelning på instrument. Här belyses även möjligheten till ett könsmedvetet arbete i förhållande till musikskolans resurser.

5.3.1. Att diskutera könsaspekten

Ingen av de pedagoger jag har intervjuat uppger att den egna musik- eller kulturskolan jobbar med att jämna ut könsfördelningen på instrument som domineras av något av könen. Två pedagoger berättar att könsfördelningen inte är något man diskuterar på den egna skolan. Hos de andra två pedagogerna pratar man ibland om könsfördelningen. Johan uppger att det är något man diskuterar i personalrummet och framför allt med andra flöjtpedagoger, ”man grubblar över varför det är som det är”. Samma pedagog berättar att han som nyexaminerad lärare upplevde frågan om en jämnare könsfördelning som relevant. Pedagogen funderade över hur man skulle kunna få fler pojkar att vilja spela flöjt. Johan berättar vidare att han som nyexaminerad hade en föreställning om att han skulle kunna locka fler pojkar till instrumentet just i egenskap av manlig förebild. Detta konstaterar han, är inte fallet. Pedagogen vittnar om flera skolor med manliga flöjtlärare som har samma elevunderlag som de skolorna med kvinnliga lärare. Han säger att han inte vet vad man ska göra och att det inte är något han tänker lika mycket på idag. “På något sätt har jag släppt det nu för... det är som det är” (Johan).

En annan pedagog berättar att könsfördelningen brukar komma upp till diskussion en gång om året. Skolan presenterar varje år en sammanställning av hur många elever man har, hur de är fördelade på de olika instrumenten och hur många som är flickor respektive pojkar.

Då syns det ju svart på vitt och då pratar man lite om det i samband med det. Hur det ser ut, om det har förändrats över tid och det slår säkert igenom då också om det är en kvinnlig förebild som syns eller en manlig förebild som syns (Lisbeth).

5.3.2. Yrkesroll och privat roll

Jag frågar pedagogerna om de tycker att den egna musik- eller kulturskolan borde arbeta mer aktivt med att jämna ut könsfördelningen.

Alltså frågan är ju, om man tycker det är viktigt och varför gör man det då inte i så fall? Jag kan ju tycka att det är positivt och viktigt att vara medveten om det och då också att jobba för det. Samtidigt så är ju huvuduppdraget att ta hand om de elever vi har (Lisbeth).

Lisbeth menar att fokus ligger på att ta väl hand om de elever som går på musik- eller kulturskolan. Frågor som inte rör den direkta undervisningen hamnar vid sidan av. Pedagogerna känner sig heller inte manad att vara den som tar initiativet till ett sådant arbete även om hon ställer sig positiv till det. ”Skulle skolan ta upp och säga att nu ska vi jobba med det här då skulle jag helhjärtat stötta det. Det skulle jag. Men jag känner ju inte att jag är den som skulle driva detta” (Lisbeth) På hemmaplan beskriver pedagogerna sig själv som ”rätt så traggig” när det kommer till jämställdhet. ”Jag kan läsa dagstidningen och säga, här har vi sportsidorna, fyra sidor utan bild på en enda kvinna”. Lisbeth framstår i intervjuerna som den av pedagogerna som funderat mest över jämställdhets- och genusfrågor. Här kan man tolka hennes uttalanden som att de beskriver två olika roller, yrkesrollen och den privata. I sin privata roll beskriver hon sig som ”rätt så traggig” när det handlar om jämställdhet men har i sin yrkesroll ingen drivkraft i att arbeta med sådana frågor. Kraften går åt till att ta hand om de elever man har.

En annan av de intervjuade pedagogerna, Karin, har inget direkt svar på min fråga om skolan bör arbeta aktivt med att jämna ut könsfördelningen. Hon suckar och funderar: ”Tycker jag det..? Alltså ofta beror det ju på vad man får hemifrån... Men om man borde göra något åt det, alltså jag vet inte hur man skulle gå tillväga” (Karin.) Hon kopplar samman hur man skulle kunna jobba med om man bör göra något. Pedagogerna säger sig inte veta hur man skulle kunna jämna ut könsfördelningen och kan på ett trovärdigt sätt undvika att svara på min fråga. Karin berättar om hur hon som nybliven mamma började intressera sig för och läste böcker om genusperspektiv. I böckerna läste hon om hur man som förälder omedvetet påverkar sina barn och behandlar dem olika beroende på om barnet är en flicka eller pojke. I sin föräldraroll

försöker pedagogen bejaka de intressen barnet har som inte passar in i den stereotypa könsrollen. ”Det är svårt att vara helt objektiv”, konstaterar pedagogen. ”Jag vet inte heller vad jag sänder ut för signaler när jag har killar som spelar flöjt. Det är intressant att läsa om”. Här finns samma typ av dubbla roller som hos Lisbeth. Yrkesrollen och privatrollen är skilda åt. En medvetenhet om genusperspektiv i familjelivet betyder inte att man är uppmärksam på det i sitt yrkesliv.

5.3.3. En prioriteringsfråga

Gemensamt för alla fyra intervjuer är tanken att man framför allt måste ta hand om de elever skolan har. Huvuduppdraget, som en pedagog uttryckte det, är ge eleverna som studerar flöjt en bra utbildning. De berättar också om ett sjunkande antal sökande till flöjt på kultur- eller musikskolan. En pedagog menar att det kan vara bra att försöka värva fler pojkar för att öka antalet sökande. En annan menar att man inte fokuserar på att jämna ut könsfördelningen på grund av det sjunkande antalet sökande. Med färre och färre sökande läggs fokus på att få elever oavsett vilka elever. Pedagogerna vittnar också om ett sjunkande antal sökande på alla blåsinstrument. De berättar att insatserna som görs från skolans sida riktar sig till att värva elever till de mest utsatta instrumenten dit tvärflöjt inte räknas. Flöjtpedagogerna har alltid några sökande varje år medan lärare i andra blåsinstrument kan stå helt utan sökande. En pedagog berättar att denne ett år bara hade två sökande till tvärflöjt. Dessa elever togs dock upp av andra instrument där elevunderlaget var sämre och lämnade flöjtpedagogen helt utan sökande. Pedagogen åkte då ut på skolor tillsammans med några elever och visade upp tvärflöjt i klasserna. Där spelade de för barnen och lät dem prova att få ljud i flöjten. Pedagogen uppmuntrade de barn och framför allt de pojkar som hade lätt att få ljud i flöjten att välja instrumentet. I slutändan fick pedagogen flera sökande, dock ingen pojke...

6. Resultatdiskussion

I följande avsnitt diskuteras resultaten från intervjustudien. Resultaten reflekteras mot tidigare forskning om musik- och kulturskolan, mot genusteori och mot min förförståelse av ämnet. De tre rubrikerna i resultatdelen har här blivit två: *Instrument och kön* och *Genus i musik och kulturskolan*. Rubriken *Att välja instrument* har tagits bort då det här inte är en separat frågeställning utan något som genomsyrar hela diskussionen.

6.1. Instrument och kön

Här diskuteras förhållandet mellan instrument och kön. Pojkars underrepresentation i flöjtundervisningen belyses ur olika perspektiv liksom frågan om elevunderlaget. Här diskuteras även föräldrarnas och den sociala miljöns betydelse för barnens musicerande. Slutligen lyfts frågan om pedagogernas kön har betydelse i rekryteringen av elever.

6.1.1. Varför vill pojkar inte spela tvärflöjt

Även om ingen av de pedagoger jag intervjuat säger det rätt ut, så kan man ana att de ser en svårighet för pojkar att spela tvärflöjt. Kommentarer som att tvärflöjt är ett tjejinstrument, att det är svårt att få killar att välja ett tjejinstrument och att man som kille inte får vara känslig för vad andra tycker om man ska spela flöjt stödjer denna tolkning.

Sett ur ett genusteoretiskt perspektiv är det inte förvånande att det är svårt att värva pojkar till flöjtundervisningen. För det första kan konstateras, utifrån de svar pedagogerna givit, att tvärflöjt betraktas som ett tjejinstrument. Detta stämmer väl överens med mina egna observationer från fältet. Manligt och kvinnligt genus skapas som varandras motsatser. Wedin (2009) skriver att ”vi tillskriver pojkar och flickor motsatta egenskaper, intressen och beteenden”. Detta innebär att tvärflöjt, som betraktas som ett ”tjejinstrument”, inte är ett instrument för pojkar. Teorin om genusordningen slår fast att manligt genus är norm i vårt samhälle och de egenskaper som betraktas som manliga värderas högre än de kvinnliga. Att vara en pojaktig flicka är att betrakta som en strävan uppåt i hierarkin medan att vara en flickaktig pojke betraktas som en degradering. Man kan tolka det som att ett instrument som domineras av pojkar har en högre status än ett instrument som domineras av flickor. En av de intervjuade pedagogerna, Lis-

beth, sätter fingret på denna problematik när hon utifrån lågavlönade kvinnoyrken diskuterar status i förhållande till kön. "Jag tror att det finns en vinst i att göra allting så att det blir mer jämnt balanserat om det så är sjuksköterskor, förskollärare, flöjtspelare eller trumslagare... Just det här statustänkandet, att det ena är bättre eller sämre än det andra bara för att det är många tjejer som gör det" (Lisbeth). Att locka pojkar till ett "tjejinstrument" är att betrakta som svårare än det omvända att locka flickor till ett "killinstrument". Pojkar som väljer att spela tvärflöjt tappar i status medan en flicka som spelar elgitarr ökar sin status. Därmed inte sagt att det är oproblemiskt att som flicka spela ett "killinstrument" eller att alla pojkar som spelar flöjt stöter på problem.

Genus och genusbetingade fenomen ses som föränderliga och skapade i en samhällelig, historisk och kulturell kontext (Tallberg Broman, 2002; Wedin 2009). Därför är det aldrig fruktlöst att försöka förändra ett genusmönster. Här kan dock diskuteras vad som är att eftersträva. Skall vi eftersträva att omforma tvärflöjt till ett manligt fenomen, då det erhåller högre status och öppnar dörren för pojkar, men även flickor att spela? Eller skall vi sträva efter att höja statusen för kvinnliga fenomen? Eller bör vi arbeta för en mer genusneutral musik- och kulturskola? En genusneutral musik- och kulturskola skulle innebära att till exempel instrumenten varken betraktades som tillhörande manligt eller kvinnligt genus.

Ur ett samhällsperspektiv, med fokus på media, kan man hitta andra anledningar till att så få pojkar spelar tvärflöjt. Media förmedlar idag en ganska ensidig bild av musikkultur (Holmberg, 2010). Den yttring som får mest utrymme är den populärkulturella. Inom populärkultur förekommer ett fåtal instrument, den klassiska rockbandssättningen, trummor, elgitarr, bas och sång. Detta förekommer med variationer där till exempel vissa blåsinstrument får utrymme. Holmberg beskriver detta som konfliktfyllt för musik- och kulturskolepedagogerna. Den musik som eleverna hör i media beskrivs av pedagogerna som den musik eleverna vill spela. De instrument som syns i media är också de instrument som har flest sökande elever vid musik- och kulturskolorna. Pedagogerna som Holmberg (2010) intervjuat ser svårigheter i att spela populärmusik på de instrument som normalt sett inte förknippas med genren. De uppger att det inte passar att spela pop och rock på alla instrument. Att vissa instrument och genre får större utrymme i media bidrar till att dessa instrument är eftertraktade medan de instrument som sällan eller aldrig syns i media riskerar att sjunka i antal sökande elever. Det kan antas vara svårt för barn och ungdomar att välja ett instrument de inte vet existerar. Har de aldrig sett en tvärflöjt, hur ska de då kunna ha en uppfattning om instrumentet? Pojkar spelar också,

enligt Van Lockhorst (2004), populärmusikrelaterade instrument i större utsträckning än flickor. Flera rektorer i hennes undersökning nämner hela gruppen ”popinstrument” som ”killinginstrument”. Här kan diskuteras hur stor betydelse genren har för rekryteringen av elever, något som inte framkommer i min studie. Dålig kännedom om instrument och musikutövningar utanför populärmusikgenren tror jag bidrar till svårigheten att värva pojkar till flöjtundervisningen. Jag tror även att det försvagar intresset för instrumentet tvärflöjt oavsett könsaspekten. Flera av de pedagoger jag intervjuat vittnar om ett sjunkande antal sökande till tvärflojt. Här tror jag media spelar en stor roll, men det är mer komplext än så.

Media styrs av marknadens krav på tillgång och efterfrågan. De program på tv som är populära är också de som får fortsätta säsong efter säsong. Lyssnar ingen på din musik slutar den att spelas i radio. Detta innebär i så fall att populärmusik är det folk vill höra och är därför det som har utrymme i media. Samtidigt är inte marknaden en envägs kommunikation. Efterfrågan styr tillgången, men tillgången styr också efterfrågan. Som jag skrev ovan, har man aldrig hört en tvärflojt hur kan man då bedöma om man vill lyssna på flöjtmusik eller inte?

6.1.2. Föräldrarna och den sociala miljöns betydelse för barnens musicerande

Att föräldrar och social miljö är av betydelse för barnens musicerande är pedagogerna överens om. Föräldrar eller vårdnadshavare kan ha betydelse för barnets val av instrument på ett konkret sätt. De kan direkt uppmuntra eller avstyra barnen från att välja vissa instrument. Faktorer som instrumentets storlek och ljudstyrka är av betydelse. Att spela instrument är precis som Hofvander Trulsson (2010) skriver en ljudande (och ibland ljudlig) aktivitet. Barnet behöver föräldrarnas gillande för att öva hemma. Ett ljudstarkt instrument kan störa övriga familjen mer än de accepterar. Dessutom kan grannar störas av barnets övande, speciellt om familjen bor i lägenhet. Föräldrar kan av dessa anledningar avråda eller hindra sina barn från att spela vissa instrument. Instrumentets storlek har betydelse för om barnet klarar av att ta sig till musik- eller kulturskolan på egen hand. Ett stort instrument kräver att föräldrarna skjutsar till och från skolan. Alla föräldrar har inte tiden eller möjligheten att göra detta. Föräldrarna kan då uppmuntra sina barn att spela ett mindre och behändigare instrument.

Även miljön i hemmet har betydelse för barnens musicerande. Om föräldrarna lyssnar på musik eller själva spelar ett instrument har betydelse för om barnet spelar eller inte. Pedagogerna

vittnar om att barn med kulturellt intresserade föräldrar är överrepresenterade i musik- och kulturskolan. De flesta elever uppges även komma från mer välbeställda familjer, vilket även konstateras i Hofvander Trulssons (2004, 2010) studie om föräldrar till musicerande barn. I intervjuerna framkommer idén om att dessa två faktorer skulle vara sammankopplade med varandra. Familjer från mer välbärgade områden är också mer kulturintresserade. Jag tänker mig att denna idé stämmer överens med verkligheten. Min uppfattning, som också överensstämmer överens med de intervjuade pedagogernas och tidigare forskning, är att det traditionellt sett finns ett större intresse för konstmusik och kultur hos den välutbildade delen av befolkningen. Alla som har ett välbetalt yrke behöver naturligtvis inte vara akademiker eller kulturintresserade. Liksom man självklart kan ha ett kulturintresse oavsett var man bor eller vilken utbildningsnivå man har, det gäller inte minst familjer med utländsk bakgrund som kan vara välutbildade men på grund av sin utländska bakgrund haft svårt på svenska arbetsmarknaden.

Pedagogerna nämner att de rekryterar fler elever från mer välbeställda områden än från ekonomiskt svaga områden med stora invandrargrupper. Detta kan som jag ser det ha flera orsaker. Dels den aspekt jag just har belyst, det vill säga frågan om ett kulturintresse i förhållande till social bakgrund. Dels rent geografiska aspekter. Många mindre välbeställda områden ligger utanför innerstaden. Musik- och kulturskolor har en tendens att ligga i centrum och avståndet mellan hemmet och skolan blir då stort. Om föräldrarna inte har möjlighet att skjutsa till och från undervisningen kan det vara svårt för barnen att delta. Även musik- och kulturskolans avgifter kan spela in. De kan uppfattas som höga och alla föräldrar har inte den ekonomiska möjligheten att betala (Hofvander Trulsson, 2010).

6.1.3. Tvetydigheten i fråga om elevunderlag

Tre av de pedagoger jag har intervjuat uppger att det skulle vara trevligt med fler pojkar i undervisningen. Samtidigt säger de att det egentligen inte spelar någon roll, det går bra med bara flickor också. Man ser till den enskilda eleven och vittnar om en stor variation inom gruppen flöjtstudenter trots att de allra flesta är av samma kön. Man säger sig heller inte tro att undervisningen på något sätt påverkas av barnens kön. Flera av pedagogerna har också funderat kring könsfördelningen och om det på något sätt går att göra något för att jämna ut den. Jag finner dessa resonemang motstridiga. Å ena sidan är man nöjd med det elevunderlag man har, å andra sidan hade det varit trevligt med fler pojkar. Att se till individen är ett bra sätt att upp-

täcka de variationer som finns inom gruppen flickor och gruppen pojkar. Detta är något som betonas i intervjuerna. Här resonerar pedagogerna utan att generalisera. Flickor är flickor men de är olika varandra ”från tjejen vi mötte här nere som är otroligt spontan och pratar hela tiden, till den tystaste tysta som knappt säger ett ord... ja hon svarar ja och nej”. Men när pedagogerna berättar att de gärna skulle ha flera pojkar i undervisningen är de mer generaliserande. ”Killar är ju lite annorlunda i sitt sätt” säger en av dem. En annan lärare menar att det kan bli lite enahanda att bara undervisa flickor. Här har man undvikit att se till variationen inom gruppen. Här finns också en motsättning i pedagogernas uttalanden angående könsfördelningens betydelse för undervisningen. Pedagogerna anser att killar är lite annorlunda till sättet och att det blir enahanda att bara undervisa flickor. Jag tolkar detta som att de indirekt säger att det är en skillnad på flickor och pojkar. Att det finns egenskaper som är gemensamma för flickor som pojkar inte har och egenskaper som pojkar har men flickor saknar. Ingen tror dock att detta skulle påverka undervisningen. Kanske anser pedagogerna att skillnaderna finns men att man själv som pedagog ställer sig vid sidan av.

6.1.4. Manlig eller kvinnlig flöjtlärare – spelar det någon roll?

Kvinnorna i min studie hyser tilltro till den manliga förebilden. ”Om jag hade varit kille kanske det hade varit fler killar som spelat”. En manlig flöjtlärare som representant för instrumentet tros kunna tvätta bort stämpeln ”tjejinstrument” och locka fler pojkar till undervisningen. Kvinnorna utgår här ifrån sig själva och ser kopplingen mellan sig själva som kvinnliga förebilder och elevunderlaget.

Jag upplevde att manliga och kvinnliga förebilder var ett känsligt ämne att diskutera för en av pedagogerna, Karin. Jag upplevde att hon inte var helt bekväm och kommentaren ”om jag hade varit man” (Karin) känns i förhållande till Lisbeths kommentar ”om vi hade haft en manlig flöjtlärare” som att hon tar det som något personligt. Här finns en beröringspunkt med avsnittet En heterogen skola i forskningsöversikten. I avsnittet beskrivs hur vissa kvinnliga pedagoger känner skuld över sitt kön i yrkeslivet. Skolan strävar efter en mer heterogen lärargrupp. Då kvinnliga pedagoger dominerar i de grundläggande utbildningarna kan detta framkalla denna känsla av skuld över att tillhöra det överrepresenterade könet. Jag tolkar det som att Karin upplever en viss skuld över att vara kvinna i en verksamhet som hon upplever vara i behov av manliga förebilder. Ingen av kvinnorna drar några paralleller till manliga kollegor. Kanske känner de inte till hur de manliga flöjtlärarnas elevunderlag ser ut?

Männen i min studie vittnar om samma könsfördelning bland eleverna som kvinnorna. Utifrån sin egen erfarenhet diskuterar en av pedagogerna hur han till en början hade stark tro på sin egen möjlighet att värva fler pojkar i egenskap av man. Detta var dock något som förändrades då han märkte att elevunderlaget förblev det samma. Idag tror han inte att pedagogens kön har någon betydelse.

Utifrån ovanstående resonemang drar jag slutsatsen att pedagogens kön är av liten betydelse för den ojämna könsfördelningen bland flöjtstudenter i musik- och kulturskolan. Jag tolkar det som att den uppfattning barn och ungdom har om instrumentet och vem som spelar det är grundad innan de börjar på musik- eller kulturskolan. Denna uppfattning är också så pass stark att en manlig förebild inte räcker för att ifrågasätta flöjtens stämpel som tjejinstrument.

Här kan vi återknyta till genusteorin som säger att vi alla är med och skapar och upprätthåller genusordningen (Tallberg Broman, 2002). Barnet möter föreställningar om manligt och kvinnligt överallt i samhället. Dessa föreställningar behöver inte direkt säga att flöjt det är ett tjejinstrument. Men de föreställningar som finns om kvinnligt genus bidrar till tanken att vissa instrument passar bättre för en flicka än en pojke. En av de intervjuade pedagogerna utgår från den bild som finns av hur flickor förväntas vara. Denna bild, menar hon, förmedlas dels genom föräldrarna och är en spegling av vad man ser i samhället och i media. ”Attityden då att som tjej så ska du behaga lite grann. Det ska inte va att du ska ta stor plats och armbåga dig fram i tillvaron och liksom kräva för mycket” (Lisbeth). Hon menar på att de egenskaper hon beskriver, att inte ta för stor plats och armbåga sig fram i tillvaron eller kräva för mycket, harmonierar med synen på tvärflöjt. Tvärflöjt är ett litet instrument, det är ljudsvagt i förhållande till andra blåsinstrument och det klingar vackert och vänt. ”Då så är det ju bra att spela flöjt för det är litet och det är tyst och det är ljuvt“ (Lisbeth). Pedagogens resonemang visar på hur egenskaper som anses manliga eller kvinnliga är måttstock när vi bedömer vilka aktiviteter eller saker som tillhör manligt eller kvinnligt genus.

6.2. Genusarbete i musik- och kulturskolan

I detta avsnitt belyses frågan om genusarbete i musik- och kulturskolan. Här diskuteras pedagogernas syn på genusarbete. Genusarbetets plats i musik- och kulturskolans verksamhet belyses och problematiseras utifrån flera perspektiv som elevunderlag, uppdrag och inflytande.

6.2.1. På neutral mark

En intressant tanke som formuleras i en av intervjuerna är synen på musik- och kulturskolan som neutral mark. Här tolkar jag det som att pedagogen ser undervisningen vid musik- och kulturskolan som en avskild del i barnens vardag. Detta kan formuleras på flera vis. Det kan vara så att pedagogen inte upplever att hon har någon betydande roll i barnens liv med avseende på den korta tid som spenderas tillsammans. Elev och lärare i musik- och kulturskolan möts i vissa fall bara under en enskild lektion varje vecka. Längden på lektionen varierar från skola till skola men är ibland inte mer än 20 minuter. Man tror sig inte påverka barnen under denna korta tid. Men att läraren är viktig för barnet som kontakt med vuxenvärlden, som kunskapsförmedlare och som länk till samhället, konstaterar Tallberg Broman (2002). Flöjtpedagogen träffar bara sina elever under kortare stunder, men det är en kontinuerlig serie av enskilda möten, eller möten i liten grupp. Kanske är denna kontakt mer intensiv än kontakten med klassläraren som oftast sker i större grupp? Flöjtpedagogens betydelse som förebild för eleverna är inget som diskuteras i mina intervjuer. Men jag ställer mig frågan om pedagogerna inte får den rollen för en intresserad och spelglad flöjtelelev? Att vara förebild innebär att eleverna ser upp till pedagogen och blir påverkade av denna.

Det kan även vara så att den enskilda lektionen upplevs upphäva socialt betingade roller. Den position barnet har i sin skolklass blir oviktig i mötet med flöjtläraren. Flöjtrummet blir en oas i en värld av yttre påverkan. Här tror jag det är lätt att se barnens tillvaro som uppdelad i en rad separata världar, hemmet, skolan, fotbollsträningen, flöjtlektionen och leken med kamraterna. Men trots att barnet går ut och in ur många sociala sammanhang är det fortfarande samma barn. Barnen och ungdomarna har redan en uppfattning om musik och om de olika instrumenten innan de börjar på musik- eller kulturskolan. Här återknyter jag till avsnittet tvetydighet i fråga om elevunderlag, vissa barns bild av musik och olika instrument formas av vad de ser och hör i media (Holmberg, 2010). Andra barn får, som de intervjuade pedagogerna tar upp, sina uppfattningar från hemmet. Om föräldrar, vårdnadshavare eller syskon spelar ett instrument bidrar detta till barnens kännedom och uppfattning om instrumentet (Hofvander Trulsson, 2010). Barnen och ungdomarna tar alltså med sig uppfattningar om musik och instrument in i undervisningen. Uppfattningar är föränderliga och jag tror att läraren spelar en viktig roll när barnen utvecklar sin syn på instrumentet. Även om flöjtrummet kan vara en oas från skolklassens eller fotbollslagets sociala roller är det aldrig immunt mot samhällets infly-

tande. Samhällets inflytande på oss pedagoger och på barnen gör att vi redan har en mängd uppfattningar, förförståelse och fördomar när vi möts i flöjtrummet.

6.2.2. Yrkesrollen och den privata rollen

Jag upplever att flera av de intervjuade pedagogerna har en könsmedveten syn på sitt instrument. Man ser den ojämna könsfördelningen och har funderat kring varför det ser ut som det gör. Flera pedagoger har diskuterat könsfördelningen och har funderat över vad man skulle kunna göra för att få till en förändring. Pedagogerna uttrycker osäkerhet kring vad man kan göra för att jämna ut fördelningen eller ens om man borde försöka. Ingen av de skolor där pedagogerna jobbar har arbetat med könsfördelningen på instrumenten.

De två kvinnliga pedagogerna i min studie uttrycker ett intresse för genusproblematik. Den ena läste på om genus och jämställdhet när hon skulle bli mamma. I förhållande till sitt barn är hon medveten om formandet av genus och bejakar förbehållslöst barnets intressen oavsett om det ligger utanför eller inom genusgränsen. Den andra pedagogen är ”lite traggig” (Lisbeth) när det kommer till jämställdhet på hemmaplan. Hon framstår som medveten om de små genusbetingade sakerna i vardagen. Sistnämnda pedagog resonerar i intervjuerna på ett sådant sätt att det framstår som hon funderat kring genusperspektivet. Hon har även insikt i viss problematik som tyder på att hon läst genusteori av något slag.

Jag finner det intressant varför dessa medvetna pedagoger inte applicerar sina kunskaper på sin verksamhet. Kanske skiljer man på den privata rollen och den yrkesmässiga. Det är inte självklart att man är på samma sätt på sin fritid som på sitt jobb. Jag tror de flesta upplever att de på något sätt har en yrkesidentitet. En yrkesidentitet som kanske inte visar alla delar av personligheten och som framhäver vissa egenskaper som krävs i arbetet.

6.2.3. Musikskolans uppdrag

I följande avsnitt kommer jag att diskutera musikskolans uppdrag. Detta hör nära samman med det avsnitt som just behandlats samt med det tidigare avsnittet På neutral mark. En anledning till att pedagogerna inte tar med sig sina kunskaper om genus in i musik- och kulturskolans verksamhet kan vara att man inte anser det vara rätt forum för sådant arbete. Ligger det inom ramen för musik- och kulturskolans uppdrag att arbeta med jämställdhet?

Jag ställde, i intervjuerna, flera frågor rörande jämställdhetsarbete på den egna musik- eller kulturskolan.

Arbetar skolan, i dagsläget, på något sätt för att jämna ut könsfördelningen på instrumenten? Finns det något värde eller någon vinst i att få fler pojkar att spela tvärflöjt? Anser man att den egna skolan borde arbeta mer aktivt för en jämnare könsfördelning?

Ingen av skolorna, där de intervjuade pedagogerna arbetar, jobbar med att jämna ut könsfördelningen. Två av pedagogerna uppger att de diskuterar frågor om genus och jämställdhet med sina arbetskamrater. Initiativ att diskutera genusfrågor verkar inte komma från skolans ledning. I de två fall där man inte diskuterar genusfrågor kan vi konstatera att inget initiativ finns inom skolan. I ett av fallen där man pratar om dessa frågor tolkar jag det som att diskussionen förs på eget initiativ och med intresserade kollegor. Pedagogen säger att det är något man diskuterar i personalrummet och framför allt med andra flöjtlärare. Dessa diskussioner är inte en del av verksamheten, även om de rör verksamheten, utan förs på raster. Diskussionerna förs av eget intresse men är inte av intresse för skolan i stort.

Hos den andra pedagogen där man diskuterar könsfördelningen tolkar jag det som att diskussionen sker i en större lärargrupp. När skolan en gång om året presenterar elevunderlaget, hur många som spelar vilka instrument och hur flickor och pojkar är representerade på de olika instrumenten, startar ett samtal om varför det ser ut som det gör. I det här fallet upplever jag det som att skolans ledning kan ha initierat samtalet men pedagogen nämner inget om vem som startar diskussionen. Över lag tolkar jag det som att skolorna där pedagogerna arbetar inte lyfter genusfrågor.

Pedagogerna svarade i intervjuerna ganska undvikande på frågan om skolan borde göra mer för att jämna ut könsfördelningen. Det framhölls att det viktigaste är att ta hand om de elever man har. Pedagogerna är osäkra på vad man skulle kunna göra för att jämna ut könsfördelningen och använder osäkerheten som ett sätt att undvika frågan om skolans uppdrag. Det antyds också genom flera kommentarer att pedagogerna oroar sig för elevunderlaget i stort. "Vi ska vara tacksamma för de elever vi får". En vinst med att värva fler pojkar till flöjtundervisningen uppges vara att man på så sätt kan få fler elever. De berättar om ett sjunkande antal sökande till tvärflöjt och till blåsinstrument i stort. De insatser som skolan gör är i värvandet av elever till speciellt utsatta instrument, dit tvärflöjt än så länge inte räknas. Jag ser denna något osäkra situation som en anledning till att frågan om könsfördelningen inte får utrymme. Man prioriterar inte frågan då elevunderlaget är osäkert. Det viktigaste är att ta

hand om de elever man har så att de fortsätter i verksamheten. Man fokuserar även på att värva elever utan hänsyn till vilka elever.

Hur man ser på musik- och kulturskolans uppdrag i förhållande till genus kan också höras samman med att man inte ser sin verksamhet som fostrande i samma utsträckning som den obligatoriska skolan. I avsnittet *På neutral mark*, tar jag upp frågan om flöjtläraren påverkar sina elever i undervisningssituationen. Synen på musik- och kulturskolan som en neutral oas kan också ligga till grund för att skolan inte arbetar med frågor som inte är direkt kopplade till musikundervisning.

6.3. Fortsatt forskning

I följande avsnitt presenteras tankar om vidare forskning som studien genererat.

Arbetet med studien har belyst vissa frågeställningar, men skapat lika många nya. Dels hade det varit intressant att låta andra grupper komma till tals ifråga om val av instrument. Att låta föräldrarna berätta om sina tankar inför barnens instrumentval hade varit en möjlig utgångspunkt, liksom att göra detsamma utifrån barnens perspektiv. Dels hade det varit intressant med en ytterligare fördjupning i musik- och kulturskolans uppdrag. När verksamheter, som musik- och kulturskolorna, som saknar gemensamma styrdokument och inte lyder under skollagen, vilka fokus får verksamheten och vilka frågor lyfts? Men det som kanske ligger mig närmast är att ytterligare fördjupa förståelsen kring musik- och kulturskolans roll i samhället. Uppfattas musik- och kulturskolan som den neutrala oas i ett samhälle fullt av intryck som beskrivs i min studie? Eller är även den delaktig i forandet och upprätthållandet av genusmönster?

6.4. Kritik mot studien

Här lyfts några kritiska reflektioner som gäller studiens planering och genomförande.

I egenskap av oerfaren intervjuforskare hade mina förberedelser inför intervjuerna kunnat vara bättre. En testintervju hade kunnat göras och den tekniska utrustningen hade kunnat ses över noggrannare. En testintervju hade kanske kunnat hjälpa mig att förbereda följdfrågor och förutse olika riktningar i samtalen bättre.

I ett par av intervjuerna påverkades jag starkt av informanternas attityder. I båda fallen ledde det till att jag inte fick så uttömmande svar som jag önskat. I ena fallet var jargongen hjärtlig men med inslag av maktobalans där informanten hade övertaget. I det andra fallet har jag svårt att säga vad det var som verkligen påverkade situationen. Jag upplevde att jag fick dubbla budskap i informantens attityd till mig vilket gjorde mig osäker på min roll.

7. Referenser

7.1 Litteratur

Andersson, Martin & Hallman, Markus (2006) *Varför vill killar inte spela tvärflöjt? En studie om hur barn och ungdomar väljer instrument till musikskolan*. Högskolan för scen och musik, Göteborgs universitet

Hofvander Trulsson, Ylva (2010) *Musikaliskt lärande som social rekonstruktion. Musiken och ursprungets betydelse för föräldrar med utländsk bakgrund*. Musikhögskolan i Malmö, Lunds universitet

Holmberg, Kristina (2010) *Musik och kulturskolan i senmoderniteten: reservat eller marknad*. Musikhögskolan i Malmö, Lunds universitet

Kvale, Steinar och Brinkmann, Svend (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur AB

Patel, Runa och Davidson, Bo (2003) *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Tredje upplagan. Lund: Studentlitteratur AB

Tallberg Broman, Ingegerd (2002) *Pedagogiskt arbete och kön*. Lund: Studentlitteratur AB

Thomsson, Heléne (2002) *Reflexiva intervjuer*. Lund: Studentlitteratur AB

Van Lockhorst, Ellen (2004) *Trumkillar och balettflickor – om könsfördelningen på Sveriges musik- och kulturskolor*. Musikhögskolan i Ingesund, Karlstads universitet

Wedin, Eva-Karin (2009) *Jämställdhetsarbete i förskola och skola*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB

7.2 Internet

<http://www.sydsvenskan.se/inpalivet/article1230287/Alla-dorrrar-ska-sta-oppna-for-mitt-barn.html> (2010-09-07)

<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/lang/hermeneutik> (2010-11-30)

Bilagor

Bilaga 1: Intervjufrågor

- Hur kom det sig att du blev flöjtpedagog?
- Hur länge har du arbetat på kulturskolan i X-stad?
- Beskriv ungdomarna (dina elever) som studerar flöjt på kulturskolan i X-stad.
Hur ser könsfördelningen ut?
- Vilken betydelse anser du att könsfördelningen av studenterna har?
- Hur påverkar könsfördelningen din undervisning och ditt val av undervisningsmaterial?
Hur tror du att könsfördelningen påverkar barnen/ungdomarna?
- Hur hade dina undervisningsmetoder påverkats om könsfördelningen hade varit jämn?
- Hur ser du på att arbeta för en jämnare könsfördelning inom gruppen flöjtstudenter?
- Varför bör vi eller bör vi inte arbeta för en jämnare könsfördelning?
Finns det någon vinst eller värde i att jämna ut könsfördelningen??
Hur ser din arbetsplats på detta?
- Finns det något mer du vill tillägga som du funderat på kring detta ämne?